

nogi in glavo iz luknje. Ako pajek križavec pridno popravlja svoje mreže in čaka sredi mreže na svoj plen, bo lepo vreme, nasprotno, ako jih podira.

Slednjič naj omenim še eno živalco, ki bi ji gotovo nihče ne prisodil proroštva, to je pijavka. Pri kopanju nekega vodnjaka so našli več pijavk, ki so jih deli v akvarij, kjer so opazovali, da so ob lepem vremenu ali popolnoma mirno ležale na dnu posode ali pa so prišle z dvema tretjinam telesa iz vode. Ako pa se je napravljalo k dežju, so se metale v vodi semtertja, in celo telo se jim je krčevito vilo. —

Poglej, dragi bralec, tudi ti v prirodo in opazuj take zanimive prikazni! Morda se ti posreči, da opaziš ti, česar še nihče ni opazil. To ti bo največje zadoščenje za tvoj trud!

Wallenstein.

Zgodovinska črtica. Napisal Ivo Trošt.

o naši domovini so se vršili v srednjem veku mnogi krvavi boji. Svetovna zgodovina se jih ne spominja, toda velikanski nasipi na nevarnih prehodih cest, razvaline, utrdbe in razna imena: grad, tabor, gradišče, zagraje ter mnogi gradovi po hribovih so glasni pomniki nekdanjih krvavih dni.

Dočim so znani po Kranjskem, Štajerskem in Koroškem turški naval, vojne celjskih grofov ter boji za Lutrovo vero in proti nji, so po Notranjskem, ki je bilo tedaj večinoma združeno z Goriškim in sploh Primorskim, še v spominu boji z Benečani.

Venezia (Benetke) se je nazivala kraljica morja in prejasne ljudovlade. Ljudem so se pa godile pod žezlom beneških dožev največje krivice. Omenjen naj bo samo znak C. X. (consiglio dei dieci = svet desetorice). Kdor mu je zapadel, ga ni rešil — pravičnega ali krivičnika — živ duh gotove smrti. Iz sodne dvorane v Benetkah so ga odvedli preko „mostu vzdihljajev“ (ponte dei sospiri) v smrt. Ta most še danes s ponosom razkazujejo Benečani tujcem.

„La regina del mare“ (kraljica morja) je imela svoja posestva in trgovinske zveze po vsem tedaj znanem svetu. V varstvo svojih koristi se je celo zvezala v medsebojno pomoč s samim Turčinom, ki je tedaj najbolj plenil in divjal po avstrijskih deželah.

„Zvonček“ bi lahko napolnil za vse leto z zgodbami beneške republike, pa so te zgodbe nevesele, grozovite in za našo domovino pogubne.

Često so udirali Benečani preko svojih mej na Kras celo do Senožec in Postojne in na Vipavsko ob reki Vipavi. Kako so si prisvojili zahodno Istro, so žive priče še danes tam malone zaslužnjeni slovenski kmetiči, ki do včeraj niso vedeli, da je sploh kdo večji gospod na svetu kot njihov „paron“

(gospodar). Bili so mu — ne vdani — marveč prodani za življenje in smrt kakor neumna živina.

Avstrijski nadvojvode kot gospodarji večine slovenskih dežel so morali dostikrat prijeti meč ter zapoditi objestno „Serenissimo“ — tako so nazivali Benečani prejasno republiko — v njene meje. Ti boji so znani Goričanom,

Kraševcem in Notranjcem, tudi istrskim Slovencem in Hrvatom, a drugod ve le zgodovina o njih.

Za danes dogodbico iz teh bojev, dogodbico o Wallensteinu.

Avstrijski nadvojvoda Ferdinand je l. 1616. podil samogoltne Benečane nazaj v njihove meje. Moral je z vojsko zavzeti tudi utrjeno Gradiško ob Soči. Mesto so bili osvojili sovražniki. Nadvojvoda je nabiral vojake, kjer

jih je dobil. Tako mu je tudi češki bogataš in plemenitnik Wallenstein poslal na pomoč 200 dragoncev. Tudi sam se je Vojteh Vaclav Wallenstein udeležil vojne ter ob svojem trošku oskrboval dragonce.

Wallenstein, tedaj v najlepši dobi, izobražen po vseh virih tedanjega časa, je videl krivico, ki jo provzroča republika svojemu sosеду, pa se je potrudil, da čimveč pomaga po svojih močeh.

Gradiška je bila tedaj še slovensko Gradišče ter imela stanovalce skoro same Slovence, a danes je glavno mestece avstrijske Furlanije. Slovenci v Gradišču niso bili zadovoljni z vlado „morske kraljice“ in so komaj čakali, da prepode iz mesta utihotapljenega leva sv. Marka (beneški grb). To se je tudi zgodilo. Wallenstein se je namreč boril tako hlabro, da je prav njegova četa dragoncev odločila zmago. Zato mu je nadvojvoda Ferdinand podelil naslov in dostojanstvo polkovnika.

O, kako hvaležni so mu šli naproti Gradiščani. Prinesli so mu celo darove: *zlatnino in dragocenosti, pozdravljali so ga ob vstopu v mestece kot rešitelja*. Pred njega so postavili vse, kar je mesto zmoglo najlepšega in najboljšega. Wallenstein je korakal v mesto na čelu svoji četi. Za njim so šli zajeti turški vojaki in turške zastave. Tudi v tem boju je klicala „Serenissima“ na pomoč proti kristjanom — Turke.

Mladi Wallenstein se je bil preoblekel v nošo čeških plemičev in se pokazal ljudstvu v vsem blesku svojega imena in bogastva. Rdeč plašč mu je segal do tal, a preko ram je visela bela pelerina iz najdragocenejše kožuhovine. Z obraza, ki se je smehljal le redkoma, mu je sijala zavest o dobljeni zmagi. Tam, kjer je bila ulica založena z darili, ga je čakala tudi gradiščanska šolska mladina. Ljudstvo je vpilo: „Živio zmagalec! Vivat Ferdinandus! Vivat Wallenstein!“

Tedaj se je razjasnilo sicer resno lice Vojteha Wallensteina: „Meščani!“ začne v lahkoumljivem češkem jeziku, „vidim, da ste mi prinesli v dar res svoje najdražje zaklade. Tukaj so zlate in srebrne posode, tukaj dragocene tkanine, tam svila in škrlat. A tukaj-le“ — pravi Wallenstein in pokaže na dolge vrste pozdravljajoče ga in klanjajoče se mu mladine — „tukaj-le je vaš največji zaklad. Vem, da ta zaklad ni namenjen meni ali mojim vojakom. Rad ga odklanjam, kakor odklanjam tudi vse druge zaklade. Dovolj nam je naklonil Bog, da se vrnemo v svojo češko domovino. Vašemu in našemu vladarju pa nakloni mogočni Bog še mnogo tako zvestih src kakor so vaša slovenska srca. Živio Gradiščani!“

Tega niso pričakovali sicer živahni meščani.

Tedaj se je začelo vsipati cvetje kakor dež na Wallensteina in njegove vojake skozi okna vseh hiš, koder so se pomikali v mesto. Najrajši bi ga bili kar na ramah nesli v mesto. Ni bilo več treba mnogo, pa bi ga pograbile krepke slovenske pesti in dvignile na rame, toda češki dragonci so tako mrko pogledovali predrzneže, da se niso upali dotakniti mladega polkovnika.

Ves dan in še pozno v noč se ni poleglo veselje.

Wallenstein se je dvigal pozneje v tridesetletni vojni v vojaškem dostojanstvu tako, da je pred svojim padcem dosegel najvišjo čast v državi — bil je najvišji vojni poveljnik in vojvoda Friedlandski.

Njegov konec je žalosten. Pripovedujejo, da je po tedanjem običaju veroval v vsa mogoča vedeževanja. Imel je pri sebi celo za take stvari rednega poročevalca Italijana Senija. Ta mu je iz zvezd prerokoval najsijajnejšo bodočnost, ki mu obeta celo vladarsko krono. Mož, ki je storil toliko dobrega državi in cesarju, je slednjič padel, zavrtno zaboden ponoči, ko se je spravljal k počitku. Ali sta bila padec njegov in smrt njegova upravičena, o tem se naj prepirajo zgodovinarji in možje, ki imajo v rokah dokaze.

Svoje blago srce je pokazal mnogokrat, pokazal tudi po zavzetju Gradiške. Nam je to dovolj!

Slavna „Serenissima republika“ je neslavno končala.

Po odkritju Amerike je našla evropska trgovina nova pota, nove odjemalce. Nihče ni več vprašal, kaj misli morska kraljica. Njene naselbine so si večinoma prisvojili Turki, ki so neusmiljeno gospodarili, kamorkoli so stopili. Slednjič je 1. 1797. prišel Napoleon Bonaparte, francoski tedanji general in brez posebnega napora, skoro brez besed priklopil nekdanj slavno „Serenissimo“ drugim deželam; pustil ji ni niti nekdanjega naslova. Ostali so torej Benečanom samo spomini, neveseli spomini slavnih dni. Ostale so še ponosne palače v mestu, toda iz njih so izginili nekdanji „Nobili“ (plemiči); obubožani so ostavili svoje domove.

Ostal je tudi še Slovenec ob meji nekdanje prejasne kraljice morja. A niti on nima veselih misli na slavno prošlost „Serenissime“. Zavrtnejše od Turkov je gospodaril Benečan.

Tako mine slava na svetu, a spomin na dobra in slaba dela ostane, globoko zapisan v srce človeštva.

Na planine!

Spisal Ivo Trošt.

zpred doma logarjeve Nataše je krasen razgled na planine. Okolo je sicer prostran sadni vrt, toda kmalu se svet znižuje in spušča v globoko dolino, koder vrši penča se reka. Onkraj vode se začenja v hribih planinski svet. Oko se ga ne nagleda, zakaj planinski svet je vsekdar krasen: v snegu in ledu, v jutranjem solncu in v večerni zarji, ob luninem svitu in jasni noči brez mesečine. Oko si želi na daljne vrhove, duša hrepeni na najskrajnejše čeri in robove, a telo je človeku ovira, ki ga drži na varnih tleh.

Jablane so cvetele na vrtu in hruške, trava je zelenela, jurjevke so dvigale modra očesa v nebo, vetrnice in podleski so se kosali v pomladnji